

2. Бибик С.П. Словник іншомовних слів : Тлумачення, словотворення та слововживання: Близько 35 000 слів і словосполучень / С.П.Бибик, Г.М.Сюта // (ред.) С.Я. Єрмоленко. – Х. : Фоліо, 2006. – 623 с.
3. Васютенкова И.В. Развитие поликультурной компетентности учителя в условиях последипломного педагогического образования : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Васютенкова Инна Викторовна. – Санкт-Петербург, 2006. – 160 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [укл. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
5. Кузьменко В.В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи : навчальний посібник / В.В.Кузьменко, Л.А.Гончаренко. – Херсон : РІПО, 2006. – 92 с.
6. Селевко Г.К. Компетентности и их классификация / Г.К. Селевко // Народное образование / гл. ред. А.М.Кушнир. – М. : «Педагогика», 2004. – № 4. – С.138-143.
7. Сенько Ю.В. Гуманитарные основы педагогического образования: Курс лекций : учебное пособие для студентов высш. пед. учебн. завед. / Ю.В. Сенько. – М. : Академия, 2000. – 240 с.
8. Хуторской А. Ключевые компетенции как результат личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. – М. : «Педагогика». – 2003. – №2. – С. 58-64.
9. Freire P. The Politics of Education: Culture, Power and Liberation / P. Freire. – South Hadley : MA : Bergin and Garvey, 1992. – 111 p.

Анатоція

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми полікультурної компетентності як необхідної складової професійної компетентності майбутнього учителя. Розкрито сутність полікультурної компетентності учителя як теоретичної і практичної готовності до здійснення професійних функцій в умовах багатокультурного суспільства.

Аннотация

Статья посвящена проблеме поликультурной компетентности как составляющей профессиональной компетентности будущего учителя. Раскрывается сущность поликультурной компетентности учителя как теоретической и практической готовности к осуществлению профессиональных функций в условиях поликультурного общества.

Summary

The article deals with problem of the multicultural competence which is a necessary component of the professional competence of future teacher. The multicultural competence of the teacher is examined as a theoretical and practical preparedness to professional activity in multicultural society.

Ключові слова: компетенція, компетентність, професійна компетентність учителя, полікультурна компетентність учителя, полікультурна компетентність майбутнього педагога.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, профессиональная компетентность учителя, поликультурная компетентность учителя, поликультурная компетентность будущего педагога.

Key words: competency(e), professional competence of the teacher, multicultural competence of the teacher, multicultural competence of future teacher.

Подано до редакції 09.03.2011.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Михайличенко О.В.

УДК 37.011

© 2011.....

..... Аннєнкова І.П.

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ У ВНЗ

Постановка проблеми у загальному вигляді... У всьому світі освіта розглядається як ключовий фактор стабільного розвитку держави. Якість вищої освіти грає ключову роль у створенні єдиного Європейського освітнього простору, тому вона стає центральною в освітній політиці України. Якість освіти визначається не тільки обсягом знань, але й параметрами особистісного, світоглядного, громадянського розвитку, при цьому проблема якості освітнього процесу розглядається з позицій загальнолюдської і соціальної цінності освіти. Саме ці чинники актуалізують проблему управління якістю освіти у вищому навчальному закладі. Моніторинг є складовою управління якістю освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... У мінливих умовах функціонування різних систем засобом подолання нестачі інформації при прийнятті управлінських рішень стає моніторинг, який полягає в постійному відстеженні об'єкта управлінської діяльності, аналізі його стану й зіставленні із заданими еталонами або цілями, прогнозуванні можливих змін станів об'єкта з метою надання управлінських впливів, спрямованих на поліпшення якості об'єкта. Застосування моніторингу в різних сферах діяльності аналізується в роботах Є.Г.Антосенкова, А.А.Ахмадєєва, А.І.Бичкова, І.В.Вавілова,

І.Г.Галяминої, С.А.Горбаткова, Л.П.Грибанової, В.Н.Гудкової, М.Б.Гузаїрова, Т.З.Козлової, В.К.Левашова, Н.А.Морозової, Г.П.Савельєвої.

Методологічні й теоретичні проблеми моніторингу розглядаються в працях І.В.Бестужева-Лади, І.П.Герасимова, Т.І.Заславської, Ю.А.Левади, О.М.Майорова, Н.П.Пішулина, А.Я.Савельєва, Н.А.Селезньової, Л.Г.Семушиної, А.І.Субетто, Р.Є.Шишова. Моніторинг усе ширше використовується в освітніх системах. У теорії й практиці освіти існують різні підходи до моніторингу. Одні вчені й практики (П.Ф.Анісімов, В.М.Зуєв, О.М.Майоров, Л.В.Шибяєва) розглядають моніторинг як засіб удосконалювання системи інформаційного забезпечення управління освітою, інші (А.І.Галаган, В.С.Качерманьян, А.Я.Савельєв, Л.Г.Семушина) – підвищення ефективності стратегічного планування розвитку середньої й вищої професійної освіти. А.А.Орлов розглядає моніторинг у контексті підвищення якості управлінських рішень і при здійсненні педагогічних інновацій. В.О.Кальней, Н.Н. Міхайлова, Н.А.Селезньова використовують моніторинг як засіб оцінки якості освіти. М.Б.Гузаїров, І.Н.Єлісеєв, А.Г.Сапронов розглядають моніторинг як інформаційну основу в системі оцінювання й управління якістю освіти на регіональному рівні, а І.В.Вавілова, Л.Є.Виноградова, С.А.Горбатков, В.С.Лукманов, Т.Д.Макарова, Е.І.Мухортова, Н.Ш.Нікітін, Г.Б.Скок – на рівні навчального закладу, педагога, студента, учня.

Натомість у сучасній українській педагогічній науці недостатньо розроблені підходи до виявлення критеріїв якості вищої освіти, механізмів моніторингу та процесів його використання, відсутні компактні аналітико-діагностичні технології здійснення зворотного зв'язку. Постійно діючий моніторинг ще не став постійною складовою системи професійної підготовки майбутніх фахівців.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є теоретично обґрунтування моделі системи моніторингу якості освіти у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження... Під моніторингом якості вищої освіти розуміється комплексне функціонування спеціальної системи, призначеної для спостереження, виміру, оцінки, аналізу й прогнозу в сфері якості вищої освіти (як результату, як процесу, як освітньої системи, як сукупності її актуальних внутрішніх і зовнішніх зв'язків) [5]. Справедливо вважається, що в загальному випадку така система повинна охоплювати всі основні рівні управління: державний, регіональний, вузівський [3].

Під моніторингом якості освіти у вищому навчальному закладі ми розуміємо інформаційну систему, яка постійно оновлюється і поповнюється на основі безперервного стеження за станом і динамікою розвитку освітнього процесу за сукупністю визначених критеріїв з метою вироблення управлінських рішень з коригування небажаних диспропорцій на основі аналізу зібраної інформації і прогнозування подальшого розвитку досліджуваних процесів [1].

Основними завданнями моніторингу якості освіти у ВНЗ є:

- 1) розробка комплексу показників, що забезпечують цілісне уявлення про якість освіти у ВНЗ;
- 2) систематизація інформації про стан і розвиток освітнього процесу у ВНЗ;
- 3) забезпечення регулярного й наочного представлення інформації про якість освітнього процесу у ВНЗ;
- 4) інформаційне забезпечення аналізу й прогнозування стану й розвитку освітнього процесу, вироблення управлінських рішень.

Необхідно зазначити, що одним із завдань моніторингу є попередження про те чи інше неблагополуччя, небезпеку для ефективного функціонування об'єкта. Причому не просто констатація факту появи змін, що представляють небезпеку, а саме попередження про неї перш ніж ситуація може стати необоротною. Тим самим створюється можливість запобігти або мінімізувати можливий деструктивний розвиток подій.

Завдяки виконанню мети й завдань, моніторинг якості освіти є універсальним за своїми дослідницькими і практичними можливостями механізмом впливу й корекції діяльності суб'єктів управління системою.

Моніторинг є ланкою управління якістю освіти і виконує такі основні функції: інформаційну, аналітико-оцінну, стимулююче-мотиваційну, контролюючу, прогностичну й коригувальну, які вичерпують спектр його призначень і розкривають його поліфункціональний характер. Усі функції, які виконує моніторинг якості освіти як частина системи управління якістю освіти у вищому навчальному закладі, підпорядковані підвищенню якості навчання і виховання, забезпеченню наукового підходу до управління навчальною та виховною діяльністю студентів, підвищенню якості освіти в цілому.

За своєю внутрішньою будовою моніторинг поєднує три важливі управлінські компоненти: аналіз, оцінку й прогнозування процесів в освіті; сукупність прийомів відстеження процесів в освіті; збір і обробку інформації з метою підготовки рекомендацій щодо розвитку реформ і внесення необхідних коректив [4].

Моніторинг ґрунтується на цих компонентах, але не заміняє жоден з них, оскільки не може бути ні контролем, ні експертизою, ні системою інформаційного забезпечення. Без функціонування в навчальному закладі всіх цих напрямків діяльності організація моніторингу неможлива.

Моніторинг – складне педагогічне явище, яке може бути охарактеризоване і як система, і як процес.

Система – сукупність взаємопов'язаних один з одним елементів, що представляють собою певний цілісний утвір, єдність. У будь-якій сфері людської діяльності неможливо добитися позитивної динаміки без

усвідомлюваної (усіма або багатьма) і прийнятої системи. Створення теоретичної моделі системи педагогічного моніторингу – перший крок на шляху керування якістю освіти.

Як система моніторинг являє собою сукупність взаємозалежних елементів, взаємодія яких забезпечує здійснення моніторингових процедур, одночасно виступаючи підсистемою управління освітою. Елементами, що становлять структуру моніторингової системи, є [2]:

- мета проведення моніторингу. Мета є системотворчим елементом моніторингу як і будь-якої діяльній системи: щоб система працювала, необхідно визначити, заради чого вона повинна діяти. Мета є стрижнем моніторингу, який пронизує всі інші елементи системи: виходячи з мети, виділяється комплекс критеріїв і показників оцінки якості освіти, підбираються методи вивчення, вибудовується процедура проведення моніторингу;

- об'єкт відстеження;

- суб'єкти організації і здійснення моніторингу. Суб'єктами моніторингу є носії моніторингових функцій, що здійснюють ці функції. Вони умовно підрозділяються на дві більші групи: тих, хто її відбирає й обробляє. Таким чином, суб'єктами в системі моніторингу виступають як організації, структури, так і окремі люди;

- комплекс моніторингових показників. Комплекс моніторингових показників - це сукупність первинних і вторинних показників, які здатні забезпечити цілісне уявлення про стан системи, про якісні й кількісні зміни в ній. Вихідною позицією у визначенні критеріїв є мета функціонування установи в рамках загальних цілей розвитку й функціонування освітньої системи;

- інструментарій і інструменти моніторингової діяльності. Інструментарієм моніторингової діяльності виступає сукупність форм статистичної звітності; інформаційних стандартів; анкет; опитувальних аркушів, і т.п., які використовують суб'єкти моніторингу у своїй діяльності. Інструментами моніторингової діяльності є різні технічні засоби, використовувані суб'єктами моніторингу у своїй діяльності;

- моніторингова діяльність. Моніторингова діяльність являє собою сукупність моніторингових процедур. Наприклад, збір, обробка й представлення інформації (моніторингові процедури), організація й забезпечення моніторингових процедур.

Усі штучні системи, якою є й система моніторингу, мають властивість організованості. Організованість системи визначається рівнем управління зв'язками між елементами системи й зв'язками системи з навколишнім середовищем. Властивість організованості системи виражає не випадкове підсумовування її елементів, а спеціальну організацію їх взаємодії. Тому система моніторингу буде працювати тільки в тому випадку, якщо всі її елементи будуть наділені конкретним змістом, їх взаємодія буде спеціально організована, а науковою базою організації й здійснення моніторингу стануть принципи: цілеспрямованості, безперервності, цілісності й різнобічності, погодженості дій його суб'єктів, адресності й гласності інформації, що добувається з його допомогою.

У наш час підвищення ефективності вищої освіти пов'язують зі стратегічним менеджментом. Такий підхід до управління передбачає зв'язок управлінської діяльності із завданнями вищого навчального закладу, врахування вимог середовища, зовнішніх погроз, слабких місць, аналіз зовнішніх і внутрішніх можливостей, урахування можливих ускладнень, формування готовності працівників до нововведень, визначення засобів наближення до мети й результатів управління. Застосування стратегічного менеджменту дозволяє визначити місце, мету, спрямованість моніторингу в сучасній системі управлінської діяльності у вищому навчальному закладі.

Мета моніторингу у вищому навчальному закладі: оперативно й вчасно виявляти всі зміни, що відбуваються в сфері діяльності навчального закладу. Отримані об'єктивні дані є підставою для прийняття управлінських рішень.

Формування цілісної системи моніторингу вищого навчального закладу передбачає визначення загальних напрямків і конкретних напрямів, що будуть відслідковуватися. На підґрунті особливостей освітнього моніторингу, його місця в управлінській діяльності Є.М.Хриков визначив основні його напрямки [7]: 1) моніторинг контексту освітнього процесу; 2) моніторинг ресурсів освітнього процесу; 3) моніторинг ходу освітнього процесу; 4) моніторинг результатів освітнього процесу.

Моніторинг контексту освітнього процесу передбачає відстеження головних соціальних факторів, що впливають на функціонування навчального закладу. До цих факторів слід віднести наявність соціальних й індивідуальних потреб у підготовці фахівців тієї чи іншої спеціальності обсяги підготовки фахівців тієї чи іншої спеціальності в регіоні, а й іноді і в країні, вартість навчання в інших навчальних закладах, можливості для працевлаштування випускників та ін.

Головними *об'єктами моніторингу* є: якість освіти (хід процесу), виконання навчальних планів (хід процесу), якість управління (хід процесу), якість матеріально-технічного забезпечення (ресурси процесу), якість оволодіння навчальними дисциплінами (результати процесу), формування професійно значущих якостей у майбутніх фахівців (результати процесу), діяльність випускників (результати процесу) [7].

Суб'єктами моніторингу виступають усі учасники освітнього процесу. Ступінь їх участі різна, але всі вони (і викладачі, і студенти, і батьки, і громадськість) одержують інформацію, аналізують її.

У процесі моніторингу якості вищої освіти можна виділити такі рівні: кафедральний, факультетський (інститутський), університетський, регіональний, державний, континентальний, світовий. Практична реалізація завдань моніторингу вищим навчальним закладом здійснюється на перших трьох рівнях – кафедральному, факультетському університетському.

Загальна тенденція полягає в наступному: чим нижчий рівень моніторингу, тим більш параметрів, що відслідковуються, і тим вони конкретніше.

До показників моніторингу результатів освітнього процесу університетського рівня можна віднести: рейтинг вищого навчального закладу серед інших; відсоток випускників, працевлаштованих за спеціальностями; відсоток випускників, які працюють за спеціальністю через 1, 3, 5 років після закінчення вищого закладу; оцінка готовності випускників до професійної діяльності керівником (високий, середній, низький рівень); самооцінка готовності випускників до професійної діяльності (високий, середній, низький рівень); рівень заробітної плати випускників.

До показників факультетського рівня можна віднести: відповідність особистих якостей випускників вимогам професії; відповідність професійних знань, умінь і навичок вимогам професії; здатність випускників до інноваційної діяльності; рейтинг випускників серед працівників організації; особисті досягнення випускників (нагороди, наукові роботи, винаходи, публікації та ін.).

До показників кафедрального рівня можна віднести: професійна спрямованість випускників; професійна компетентність випускників; позитивні риси в роботі випускників; недоліки в роботі випускників; ставлення підлеглих або учнів до випускників; ставлення керівників до випускників.

Моніторинг – це й процес, що представляє собою послідовне здійснення збору сутнісної й різнобічної інформації про якість освіти, її обробки, систематизації, глибокого аналізу, оцінки, інтерпретації, прогнозу подальшого розвитку й вироблення заходів щодо корекції освітнього процесу й створених для нього умов.

При розробці моделі моніторингу якості освіти у вищому навчальному закладі ми використовували теоретичні положення та практичні рекомендації в області освітнього моніторингу В.В.Гузєєвої, В.О.Кальней, О.М.Майорова, Д.Ш.Матроса, Н.М.Мельникової, С.Є.Шишова. Моніторинг якості освіти проводиться у три етапи: підготовчий, практичний та аналітичний, що дозволяє здійснювати регулярне відстеження стану якості освіти, як це показано на рис.1.

I етап моніторингу: підготовчий. Одним з найважливіших елементів структури моделі моніторингу якості освіти у вищому навчальному закладі є конкретизація цілей та задач, орієнтованих на підвищення якості освіти. В теорії моніторингу рекомендується побудова чіткої системи цілей, в середині якої виокремлено їх категорії та послідовні рівні. Такий підхід до цілепокладання дозволяє досягти розуміння та прийняття адміністрацією, викладачами і студентами цілей та кінцевого результату моніторингу, організувати гнучкий процес моніторингу.

Не менш важливим елементом є визначення критеріїв та показників якості освіти. Вони повинні бути чіткими та однозначними. При розробці системи моніторингових процедур слід дотримуватись таких вимог:

- по-перше, кожна моніторингова процедура повинна бути адекватною меті моніторингу, тобто слугувати задачі виявлення, вимірювання та оцінювання якості освіти;
- по-друге, має сприяти вирішенню задачі змістовної інтерпретації результатів моніторингу;
- по-третє, повинна за можливістю забезпечувати реалізацію навчально-виховної функції контролю.

Обов'язково слід визначити мету та частоту проведення моніторингових процедур, у якій формі, з допомогою яких методів та засобів вони буде здійснюватись.

II етап моніторингу: практичний. Збір даних являє собою процес отримання первинних даних про стан якості освіти у вищому навчальному закладі, які стають далі предметом статистичної обробки та аналізу.

III етап моніторингу: аналітичний. Для активації механізму реагування на отриману інформацію та її використання для прогнозу можливого розвитку процесу навчання, його корекції, повторення руху інформаційного потоку, необхідний аналіз отриманих результатів.

Обробка даних включає у себе їх зведення, групування та різноманітні аналітичні розрахунки, що виконуються на основі індивідуальних та зведених показників. Обробка і накопичення даних може здійснюватись у формі таблиць, діаграм, різноманітних вимірювальних шкал, у текстовій формі.

Зіставлення даних моніторингу із запланованими показниками надає можливість побачити, наскільки правильними виявилися управлінські рішення, допоможе скоректувати, переглянути методи, форми, способи дій чи упевнитися в їх правильності. Створення бази даних – необхідна умова для глибокого аналізу, підґрунтя для прогнозування подальшого розвитку освітнього процесу [6].

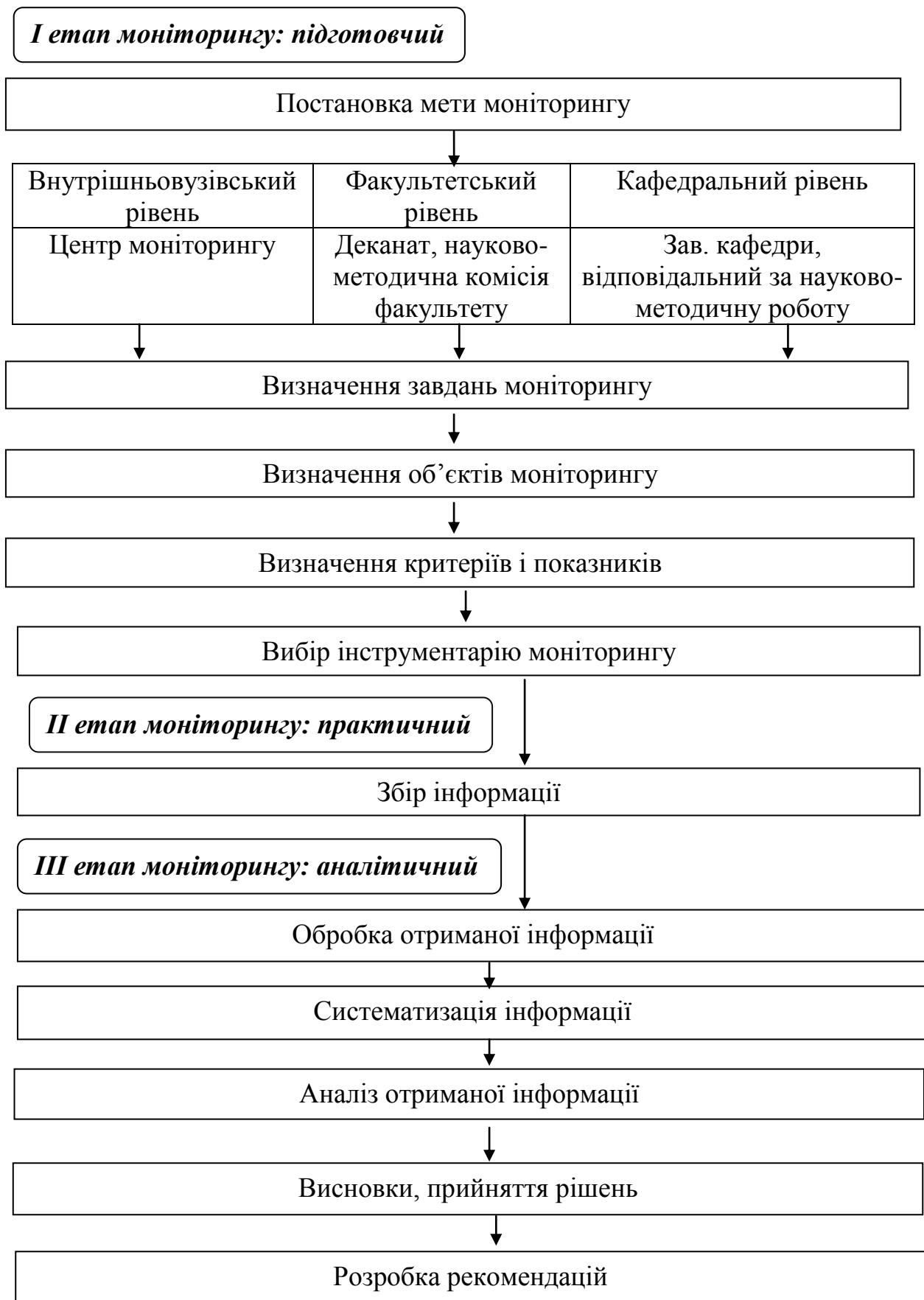

Рис.1 Модель моніторингу якості освіти у вищому навчальному закладі

Інтерпретація результатів обробки та коректність рішень, що приймаються, багато в чому визначаються способами подання (візуалізацією) результатів, які повинні бути максимально наочними, читабельними та інформативними. Наочність та висока інформативність – основні достоїнства когнітивної графіки, які досягаються

за рахунок суміщення на одній діаграмі декількох параметрів, що аналізуються, варіювання типів діаграм, ліній, масштабів, кольорової гамми. Практично весь процес обробки даних може бути автоматизований за рахунок використання комп'ютерних технологій.

На основі аналізу результатів моніторингу розроблюються рекомендації, спрямовані на корекцію організації навчального процесу і підвищення якості освіти у вищому навчальному закладі.

Узагальнення та розповсюдження інформації – один з найважливіших етапів. Він передбачає наявність документованих результатів моніторингових досліджень та своєчасне інформування зацікавлених суб'єктів освітнього процесу, тобто забезпечує відкритість освітньої системи.

Висновки... Орієнтація вищого навчального закладу на досягнення якісно нових освітніх результатів призводить до необхідності перейти від традиційного способу внутрішнього контролю до управління якістю освіти, де контроль є тільки однією з функцій. Інформаційною основою управління якістю освіти є моніторинг якості освіти, спрямований на отримання оперативної та достовірної інформації про якість освітніх результатів, умов досягнення освітніх результатів і ціни досягнення якісно нових освітніх результатів.

Розроблена теоретична модель моніторингу якості освіти у вищому навчальному закладі має такі елементи як мета, об'єкт відстеження, суб'єкти організації і здійснення моніторингу, комплекс моніторингових показників, інструментарій й інструменти моніторингових досліджень, моніторингова діяльність, й охоплює три етапи (підготовчий, практичний та аналітичний).

Подальшої розробки потребують технологія й інструментарій внутрішньовузівського моніторингу якості освіти з урахуванням індикаторів і показників, що працюють на основі принципів додатковості й амбівалентності і дозволяють залучити до управління якістю всіх суб'єктів освітнього процесу й визначити місце й роль кожного з них у цій взаємодії.

Література

1. Анненкова І.П. Моніторинг якості освіти у ВНЗ/ І.П.Анненкова // Вища освіта України – Додаток 4, том II (20). – 2010 р. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору – С. 404-412.
2. Боровкова Т.И. Мониторинг развития системы образования. Часть 1. Теоретические аспекты: Учебное пособие/ Т.И.Боровкова, И.А.Морев. – Владивосток: Изд-во Дальневосточного ун-та, 2004. – 150 с.
3. Гринкруг Л.С. Мониторинг качества образовательной деятельности вуза: грани проблемы / Л.С.Гринкруг, Б.Е.Фишман, И.В.Мусовский // Фундаментальные исследования. – 2007. – № 10. – С. 44-46.
4. Посохова И.С. Теоретические предпосылки осуществления мониторинга в образовании [Електронний ресурс]/ И.С.Посохова, А.В.Перминова. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Pipo/2007_18-19/07pisme.PDF
5. Селезнева Н.А. Качество высшего образования как объект системного исследования. Лекция-доклад / Н.А.Селезнева. — М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2002. – 95 с.
6. Управление образовательными системами: Учебное пособие / [Под. Ред В.С.Кукушина]. – Москва: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2003. – 464 с.
7. Хриков Є.М. Теоретико-методологічні засади моніторингу професійної підготовки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profosvita.org.ua/ru/career/articles/2.html>

Анотація

У статті теоретично обґрунтовано модель моніторингу якості освіти у вищому навчальному закладі, яка має такі елементи як мета, об'єкт моніторингу, суб'єкти організації і здійснення моніторингу, комплекс моніторингових показників, інструментарій й інструменти моніторингових досліджень, моніторингова діяльність, й охоплює три етапи (підготовчий, практичний та аналітичний).

Аннотация

В статье теоретически обоснована модель мониторинга качества образования в высшем учебном заведении, которая состоит из таких элементов как цель, объект мониторинга, субъекты организации и осуществления мониторинга, комплекс мониторинговых показателей, инструментарий и инструменты мониторинговых исследований, мониторинговая деятельность и охватывает три этапа (подготовительный, практический и аналитический).

Summary

In this article the author theoretically grounds model of monitoring of education's quality at higher educational establishment, which consists such elements as purpose, object of monitoring, the subjects of monitoring's organization and implementation, complex of monitoring indicators, tools and instruments of monitoring studies, monitoring activities and covers the three phases (preparatory, practical and analytical).

Ключові слова: моніторинг якості освіти у вищому навчальному закладі, рівні моніторингу, мета моніторингу, об'єкт моніторингу, суб'єкти організації і здійснення моніторингу, комплекс моніторингових показників, інструментарій й інструменти моніторингових досліджень, моніторингова діяльність.

Ключевые слова: мониторинг качества образования в высшем учебном заведении, уровни мониторинга, цель мониторинга, объект мониторинга, субъекты организации и осуществления мониторинга, комплекс мониторинговых показателей, инструментарий и инструменты мониторинговых исследований, мониторинговая деятельность.

Key words: monitoring of education's quality at higher educational establishment, levels of monitoring, purpose of monitoring, object of monitoring, the subjects of organization and implementation of monitoring, complex of monitoring indicators, tools and instruments of monitoring studies, monitoring activities.

Подано до редакції 09.03.2011.

УДК 378.147:781.1

© 2011.....

Бакай С.Ю., Мкртічян О.А.

МУЗИКОТЕРАПІЯ ТА ВОКАЛОТЕРАПІЯ У СУЧАСНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ

*“Музыка великое врачество во скорбях,
утеха же в печали и забава в щасті”*

Г.Сковорода

Постановка проблеми у загальному вигляді... Можливості музики здавна привертала увагу вчених, педагогів, науковців, діячів культури. У Древній Греції більш уваги надавали вдосконаленню душі, ніж вдосконаленню тіла, бо музика проникає в нас глибше, змінює настрій, перебудовує внутрішній стан. Завжди особливо важливим був вплив музики на духовне, естетичне, фізичне, моральне й громадянське виховання. У музичному словнику XV ст. музиці надавали властивості *“робити душі праведними”*.

Сьогодні особливий інтерес викликає використання в педагогіці різних засобів лікування мистецтвом (арттерапія), зокрема, музикою – це явище має назву *музикотерапії*. В основі даного лікувально-профілактичного напрямку лежить використання різних методів впливу: музикою, співом, танцями, вибір яких визначається завданнями, що конкретно стоять перед педагогом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми... У XX ст., особливо в другій його половині, музична терапія як незалежна дисципліна стала широко практикуватися в різних країнах Європи. Перші наукові роботи, що досліджують механізм впливу музики на людину, з’явилися в кінці XIX- на початку XX століття. В роботах В.Бехтерева, І.Догеля, І.Тарханова та інших з’являються дані про корисний вплив музики на центральну нервову систему, дихання, кровообіг [1; 2]. За допомогою ритмів можливо збільшувати або зменшувати активність мозку, а також змінювати настрій, про що свідчать науковці Ю.Гільбух, І.Гольдварг, А.Казаринова. Доведено безпосередній терапевтичний вплив музики на нервово-психічну сферу дітей при її пасивному чи активному сприйманні вченими-психологами (В.Мясищев, А.Готендінер, Н.Маслова, А.Гройсман, В.Райков, С.Мамулова, І.Гринькова, С.Шушарджан) [2; 4, с. 24-46].

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає в тому, що музика розглядається нами як комплексний подразник, що впливає на емоційний і фізіологічний стан людини, зокрема студентської молоді. В даний час одержані відомості про конкретні механізми впливу музики в цілому на мозок людини, на психомоторику, на вегетативні й соматичні функції. Основою терапевтичної дії музики на організм людини, як показали експериментальні дані, є вплив на ритми різних функцій організму, включаючи емоційні, що тісно пов’язані з ритмами роботи мозку і позитивно впливатиме на ефективність навчального процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження... Лікувальне застосування музики має багатовікову історію. Виникнення музикотерапії сягає третього тисячоліття до нашої ери. За допомогою музики зціляли від туги, нервових розладів та серцевого болю ще в Давньому Єгипті, країнах Східної Африки, Індії та Древнього Китаю. Про терапевтичний вплив музичного мистецтва згадують у своїх працях Сократ, Плутарх, Демокрит, Піфагор, Платон, Аристотель, Феофаст, Гален, Сенократ, Ескулап та багато ін. [3].

В епоху середньовіччя велику увагу питанням лікування музикою приділяли такі вчені-лікарі, як Авіценна, Ібн Сіна, Іоанн де Грохео, Амброз Паре, Джозеффо Царліно, Роберт Бартон. Згодом у XVIII-XIX ст. до них приєдналися клініцисти й фізіологи. Корифеї античної цивілізації Піфагор, Аристотель, Платон звертали увагу сучасників на цілющу силу дії музики, яка, на їх думку, встановлює пропорційний порядок і гармонію в людському тілі. Видатний лікар усіх часів і народів Авіценна ще тисячу років тому лікував музикою хворих на нервові і психічні захворювання.

На початку XX століття у Петербурзі вчені Психоневрологічного інституту заснували спеціальну комісію для вивчення впливу музики на живий організм і людину. Академік В.Бехтерев виступав на засіданні комісії з доповіддю *“Значення музики в естетичному вихованні дитини з перших днів її дитинства”*, опублікував ряд робіт про лікувальне, виховне і гігієнічне значення музики, організував комітет з вивчення лікувального впливу музики, до якого увійшли видатні лікарі й представники музичного світу. З часом почали з’являтися музично-терапевтичні товариства і центри в США і Канаді (1950), Австрії (1959), Норвегії, Данії, Швеції, Фінляндії та Ісландії (1968), Франції (1969), Югославії (1970), Швейцарії та Німеччині (1971), Польщі, Румунії (1972), Англії (1975), Росії (1997) [1; 3, с.1-9].